

Bibliografske bilješke prema ISO-normama

Priredila: Tamara KRAJNA

U znanstvenim i stručnim radovima bibliografske bilješke od iznimne su važnosti. Kada se govori o bibliografskim bilješkama (referencijama), riječ je o dokumentima (radovima) koji su korišteni pri pisanje nekog rada. Navođenjem referencija istodobno se odaje počast autorima čiji su radovi korišteni kao izvor informacija.

Da bi pisanje referencija bilo ujednačeno, nužno je držati se određenih normi. Dvije su ISO-norme koje se odnose na pisanje bibliografskih bilježaka. Norma HRN ISO 690¹ prihvaćena je i prevedena, a odnosi se na sadržaj, oblik i strukturu bibliografskih bilježaka, te kao takva propisuje obvezne i izborne elemente bibliografske jedinice, kao i njihov raspored. Norma ISO 690-2² daje pravila za pisanje bibliografskih bilježaka dokumenata u elektroničkom obliku.

Osnovno je pravilo da je izvor podataka za jedinicu koju navodimo ona sama. Podaci se preuzimaju onako kako se javljaju u izvorniku, s time što stilističke detalje nije obvezno preuzimati. Svi elementi bibliografske jedinice koja se navodi moraju biti jasno odvojeni jedan od drugoga, i to tako da se dosljednim korištenjem interpunkcijskih znakova razlikuju pojedini dijelovi unutar elementa.

Ime autora navodi se na način da se najprije navede prezime, zatim ime ili inicijal imena. U slučaju višestrukog autorstva, ako postoje dva ili tri imena, navode se redoslijedom pojavljivanja na publikaciji (osim ako je neko ime grafički istaknuto, i tada se ono navodi kao ime prvog autora). U slučaju više od tri autora navodi se ili samo ime prvog autora ili prva tri autora, dok se ostali ne navode. Iza posljednjega navedenog imena stavlja se kratica „et al.“ ili njezin dogovoreni ekvivalent. Ako je riječ o anonimnoj publikaciji (publikacija bez autorstva), tada se taj element izostavlja, a kao prvi element navodi se naslov publikacije.

Naslov se preuzima iz izvornika, s mogućnosti da se, ako je predugačak, krati, no pri tome se ne smiju izostaviti bitni dijelovi. Skraćivanje naslova serijskih publikacija (časopisa) mora biti u skladu s normom ISO 4.

Podaci o izdanju neke jedinice navode se redoslijedom: mjesto, izdavač, godina, no samo je godina izdanja obvezni element. Ako je više od jednog mjesta izdanja, bilježi se prvo, no mogu se navesti i ostala redoslijedom pojavljivanja. Ako mjesto izdanja nije navedeno, piše se *nepoznato mjesto*

izdanja ili odgovarajuća kratica. Ista pravila vrijede i za izdavača.

Godina izdanja najčešće se bilježi arapskim brojevima kako je navedena u izvorniku. Ako je publikacija izlazila tijekom više godina, bilježi se prva i posljednja godina (npr. 1993-1997), a ako još izlazi, piše se prvi datum, zatim crtica i razmak (npr. 1993-). Standardni broj (ISBN i ISSN) nije obvezno navoditi.

Norma ISO 690-2 propisuje bibliografske bilješke za elektroničku građu, odnosno digitalne izvore. Osnovne razlike su sljedeće:

- iza naslova navodi se vrsta građe u uglatoj zagradi: npr. [CD-ROM], [online]
- iza godine objavljivanja, ako postoji, navodi se i datum ažuriranja (e. *update*): npr. Update 3 March 2007
- zatim se u uglatoj zagradi navodi datum preuzimanja dokumenta: npr. [cited 30 March 1995]
- na kraju bilješke navodi se mogućnost pristupa: Dostupno na (e. *Available from*). Ako je riječ o *web*-stranicama, navodi se na način: Available from World Wide Web: <http://www.fsb.hr>

Sve se češće može vidjeti da se u popisu referencija navodi i osobna komunikacija elektroničkom poštom, tako da ovaj standard i to definira na način: Ime pošiljatelja pošte. Naslov poruke. [online]. Message to: ime i prezime. Datum slanja [cited datum]. Personal communication.

Postoji više načina oblikovanja bibliografskih bilježaka. No za koji god se odlučilo, navedena bibliografska jedinica mora se propisno oblikovati, a pritom biti usklađena s međunarodnim ISO-normama koje određuju elemente bibliografskih jedinica.

Prema međunarodnoj normi koja je preuzeta i prevedena u Hrvatskoj, HRN ISO 690, tri su najčešće metode oblikovanja bibliografskih jedinica:

- metoda brojčanih bibliografskih jedinica (vankuverska metoda)
- metoda tekućih bilježaka
- metoda prvog elementa i datuma (harvardska metoda).

Metoda brojčanih bibliografskih jedinica (često nazivana i vankuverska metoda) predviđa upućivanje na određenu bibliografsku jedinicu na dva načina: brojem u zagradi unutar teksta ili eksponentom. Također dopušta da se, ako se upućuje na

određeni dio dokumenta, iza broja navede i broj stranice. U popisu su uputnice navedene brojčanim redoslijedom koji odgovara redoslijedu pojavljivanja. U slučaju da više puta referiramo isti dokument, on će svaki put imati broj prvog pojavljivanja. Ovakav način vrlo je čest u tehničkim znanostima.

Metoda tekućih bilježaka, ili tekst u tekstu, predviđa u obliku eksponenta ili brojke u zagradi arapski broj koji se zatim ponovi na dnu iste stranice, ispod crte koja odvaja dio teksta s bilješkama. Ako se neki dokument navodi više puta, svaka sljedeća bilješka dobiva novi broj, s time što bilješka može sadržavati cijeli dokument ili samo uputiti na broj ranije bilješke uz eventualno navođenje broja stranice.

Bibliografsko-dokumentarna bilješka integrirana u tekst (poznata kao harvardski način citiranja ili, prema ISO 690, metoda prvog elementa i datuma) predviđa unutar teksta navođenje u zagradi prvog elementa (autorstvo) i godine izdanja (primjerice (Streeter i Wylie, 1979 ili Byars i dr., 1996)). U slučaju anonimne publikacije (publikacije bez autora) u zagradi se navodi naslov publikacije i godina. Ako se prvi bibliografski element javlja kao dio teksta, tada se u zagradi navodi samo godina. U svim tim slučajevima, ako je potrebno, uz godinu se može navesti i broj stranice (primjerice: prema Zeleniki (2000, p. 495-497) radi se o podvrsti metode...). Ako su dva ili tri naslova istog autora i iste godine izdanja, onda se u zagradi uz godinu dodaju mala abecedna slova.

Bibliografske bilješke navode se na kraju teksta abecednim redom, a godina se navodi odmah iza prvoga bibliografskog elementa (iza autora, ili, ako je riječ o anonimnoj publikaciji, iza naslova), no ako je riječ o člancima, godina se osim na drugome mjestu navodi i na mjestu predviđenom normom. To je odstupanje od norme ISO 690, no prema dokumentu ISO/WD 690 takva su odstupanja u praksi česta i preporučena.

LITERATURA

1. International Organization for Standardization. Dokumentacija – Bibliografske bilješke – Sadržaj, oblik i struktura (HRN ISO 690:1998). Zagreb: Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo, 1998.
2. International Organization for Standardization. Information and documentation-Bibliographic references. Part 2: Electronic documents or parts thereof (ISO 690-2:1997). Geneva: ISO, 1997.